

UTRZYMYWANIE BYDŁA W GOSPODARSTWACH
EKOLOGICZNYCH W WOJEWÓDZTWIE
KUJAWSKO-POMORSKIM

Mariusz Bogucki, Wojciech Neja, Adam Oler

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy
Katedra Hodowli Bydła
ul. Mazowiecka 28, 85-084 Bydgoszcz

Badania przeprowadzono na podstawie ankietyzacji gospodarstw ekologicznych utrzymujących bydło w województwie kujawsko-pomorskim. Stwierdzono, że średnia liczebność stada bydła wynosiła 15 sztuk. Analiza struktury rasowej bydła wykazała dominujący udział rasy polskiej holsztyńsko-fryzyjskiej, która utrzymywana była w 90,3% gospodarstw. Kolejną rasą pod względem częstotliwości występowania była polska czerwona (w 16,1% gospodarstw), a w dalszej kolejności rasy mięsne. Przeważającym systemem utrzymania okazał się system alkiegowy, który stwierdzono w prawie 2/3 gospodarstw. W zdecydowanej większości obęję gospodarskich występowały stanowiska ściółowe płytke – 87,8%, wobec 12,2% ściółowych głębokich. W ponad 32% gospodarstw krowy dojono ręcznie. Dominującym sposobem doju okazał się dój z wykorzystaniem dojarki bańkowej, który praktykowano w ponad 60% gospodarstw. Gospodarstwa utrzymujące krowy mleczne produkowały rocznie średnio 26 500 kg mleka, natomiast utrzymujące bydło opasowe – 3 200 kg żywca wołowego.

Słowa kluczowe: bydło, krowy, mleko, gospodarstwa ekologiczne

1. WSTĘP

Rolnictwo ekologiczne sięga swym początkiem lat 70. ubiegłego wieku, od kiedy coraz bardziej zaczęto zwracać uwagę na zanieczyszczenie środowiska grożące zdrowiu, a także na wytwarzanie produktów spożywczych dobrej jakości. Taką właśnie żywnością wydaje się być ta wyprodukowana metodami ekologicznymi, obwarowana zakazami, szczegółowymi uwarunkowaniami i kontrolami [4, 6]. W rolnictwie ekologicznym metody gospodarowania są zgodne z wymogami gleby, roślin uprawnych i zwierząt gospodarskich. Nadrzędnym celem takiej formy działalności jest zatem produkcja żywności wysokiej jakości, przy jednoczesnym zachowaniu równowagi biologicznej w środowisku przyrodniczym [5].

Jedną z dziedzin produkcji ekologicznej jest chów bydła – zarówno mlecznego, jak i mięsnego. Dotychczasowa ekologiczna produkcja zwierzęca w krajach Unii Europejskiej jest jednak niewielka i wynosi w przypadku bydła około 2% ogólnej produkcji mleka krowiego i wołowiny [3].

Celem pracy jest przedstawienie aktualnej sytuacji w chowie bydła w gospodarstwach ekologicznych w województwie kujawsko-pomorskim, charakterystyka struktury rasowej i wiekowej bydła, warunków jego utrzymania, a także wielkości produkcji.

2. MATERIAŁ I METODY BADAŃ

Badania przeprowadzono na podstawie ankietyzacji gospodarstw ekologicznych w województwie kujawsko-pomorskim na przełomie 2005 i 2006 roku. Łącznie ankiety rozesłano do 89 (100%) takich gospodarstw. Odpowiedź uzyskano z 51 gospodarstw (w tym z 41 utrzymujących bydło), co stanowiło ponad 57% wszystkich objętych ankietyzacją.

Na podstawie zgromadzonego materiału obliczono średnie liczebności poszczególnych kategorii bydła w gospodarstwach ekologicznych (bydła ogółem, bydła mlecznego, krów, jałówek, cieląt, bydła opasowego – mięsnego i mlecznego razem), częstotliwość występowania poszczególnych typów budynków inwentarskich dla bydła (budynków tylko dla krów, tylko dla bydła, budynków dla różnych zwierząt – również dla owiec, kóz i koni), systemów utrzymania (uwieżiowego, wolnostanowiskowego, uwieżiowego i wolnostanowiskowego), rodzajów stanowisk (ściółowych płytkich i głębokich). Ponadto oceniono dostęp zwierząt do pastwisk i wybiegów. Uzyskane dane pozwoliły określić sposób doju (ręczny, dojarka bańkowa, dojarka przewodowa), a także udział stosowanych w żywieniu pasz (własnych, pasz zakupionych z gospodarstw ekologicznych oraz konwencjonalnych). Określono również średnią roczną produkcję mleka (kg) w gospodarstwach utrzymujących krowy oraz średnią roczną produkcję żywca wołowego (kg) w gospodarstwach utrzymujących bydło rzeźne. Obliczeń dokonano za pomocą arkusza kalkulacyjnego Excel 2000.

3. WYNIKI BADAŃ

Średnia liczebność stada w 41 gospodarstwach ekologicznych utrzymujących bydło w województwie kujawsko-pomorskim wynosiła 15 sztuk. Bydło mleczne utrzymywano w 34 gospodarstwach – średnio po 12 sztuk (tab. 1). Średnia liczebność krów kształtowała się na poziomie 7 sztuk, cieląt i jałówek po 4 sztuki oraz opasów 5 sztuk.

Analiza struktury rasowej bydła wykazała dominujący udział rasy polskiej holsztyńsko-fryzyjskiej (HO), która utrzymywana była w 90,3% gospodarstwach. Kolejną rasą pod względem częstotliwości występowania była polska czerwona (RP), jej obecność stwierdzono w 16,1% gospodarstw. Z kolei struktura rasowa bydła mięsnego przedstawiała się następująco: aberdeen angus (AN) – w 9,7%, limousine (LM) w 6,5%, rasa simentalaska (SM) – w 6,5% oraz charolais (CH) – w 3,2% gospodarstw.

Przeprowadzona analiza pozwoliła określić warunki utrzymania zwierząt (tab. 2). W nieco ponad 30% obiektów występowały budynki tylko dla bydła, we wszystkich pozostałych bydło przebywało w pomieszczeniach inwentarskich przeznaczonych również dla innych gatunków zwierząt (68,3%).

Tabela 1. Struktura bydła w gospodarstwach ekologicznych w województwie kujawsko-pomorskim
 Table 1. Cattle structure on ecological farms of the Kujawsko-Pomorskie Province

| Gospodarstwa ekologiczne Ecological farms | n | Bydło Cattle | n | Bydło mleczne Dairy cattle | n | Krowy Cows | n | Cięła Calves | n | Jałówki Heifers | n | Bydło opasowe Fattening cattle |
|--|----|--------------|----|----------------------------|----|------------|----|--------------|----|-----------------|----|--------------------------------|
| | | \bar{x} | | \bar{x} | | \bar{x} | | \bar{x} | | \bar{x} | | \bar{x} |
| | 41 | 15 | 34 | 12 | 28 | 7 | 24 | 4 | 24 | 4 | 28 | 5 |

Tabela 2. Warunki utrzymania bydła
 Table 2. Cattle management conditions

| Gospodarstwa ekologiczne Ecological farms | n | Typ budynku Type of building (%) | | | System utrzymania Management system (%) | | | Rodzaj stanowiska Kind of position (%) | | Dostęp do pastwiska Access to pastures (%) | Dostęp do wybiegu Access to subterfuge (%) |
|--|----|-------------------------------------|-------------------------|---|--|---------------------------------------|--|---|------------------|---|---|
| | | dla krów for cows | dla bydła for cattle | dla różnych zwierząt for different animals | obora uwięziowa tying stalls | obora wolnostanowiskowa loose barn | obora uwięziowa i wolnostanowiskowa tying stalls and loose barn | płytkie shallow | głębokie deep | | |
| | 41 | 7,3 | 24,4 | 68,3 | 65,9 | 21,9 | 12,2 | 87,8 | 12,2 | 85,4 | 90,3 |

Dominującym systemem utrzymania bydła okazał się system alkiejowy, który stwierdzono w prawie 2/3 gospodarstw. Niespełna 22% stanowiły budynki wolnostanowiskowe. W pozostałej części gospodarstw (12,2%) bydło utrzymywane było z wykorzystaniem zarówno systemu alkiejowego, jak i wolnostanowiskowego.

W większości gospodarstw zdecydowanie przeważały stanowiska ściółowe płytke – 87,8%, wobec 12,2% ściółowych głębokich. Stanowiska bezściółowe nie występowały.

Ponad 85% gospodarstw zapewniało swoim zwierzętom dostęp do pastwiska, a ponad 90% również dostęp do wybiegu.

W ponad 32% uwzględnionych w badaniach gospodarstw krowy dojono ręcznie, a w nieco ponad 7% za pomocą dojarki przewodowej. Dominującym sposobem pozyskiwania mleka (60%) okazał się dój z wykorzystaniem dojarki bańkowej (tab. 3).

Tabela 3. Systemy doju krów
Table 3. Cow milking systems

| Gospodarstwa ekologiczne Ecological farms | n | Sposób pozyskiwania mleka Milking system (%) | | |
|--|----|---|---------------------------------|---------------------------------------|
| | | dój ręczny manual milking | dojarka bańkowa can milkmaid | dojarka przewodowa line – milkmaid |
| | 28 | 32,1 | 60,7 | 7,2 |

W gospodarstwach ekologicznych prowadzona była zarówno produkcja mleka surowego, jak i żywca wołowego. Gospodarstwa utrzymujące krowy mleczne produkowały rocznie średnio 26 500 kg mleka, natomiast utrzymujące bydło opasowe – średnio 3 200 kg żywca wołowego (tab. 4).

Głównym źródłem pożywienia bydła były pasze produkowane we własnym zakresie (85,4%), w dalszej kolejności pasze zakupione w innym gospodarstwie ekologicznym (12,2%) i w innym gospodarstwie konwencjonalnym – 2,4% (tab. 5).

Tabela 4. Produkcja mleka i żywca wołowego
Table 4. Production of dairy and beef cattle

| Gospodarstwa ekologiczne Ecological farms | n | Mleko surowe Raw milk (kg) \bar{x} | n | Żywiec wołowy Cattle on hoof (kg) \bar{x} |
|--|---|--|--------|---|
| | | 28 | 26 500 | 24 |

Tabela 5. Pozyskiwanie pasz stosowanych w żywieniu bydła
Table 5. Obtaining animal feed in cattle feeding

| Gospodarstwa ekologiczne Ecological farms | n | Pasze – Animal feeds (%) | | |
|--|----|---------------------------|---|---|
| | | pasze własne own feeds | zakup z gospodarstw ekologicznych purchase from ecological farms | zakup z innych gospodarstw purchase from other farms |
| | 41 | 85,4 | 12,2 | 2,4 |

4. DYSKUSJA WYNIKÓW

W gospodarstwach ekologicznych utrzymujących bydło średnia liczebność krów mlecznych kształtowała się na poziomie 7 sztuk. Badania Demeterbund [9] przeprowadzone w 139 gospodarstwach ekologicznych w Niemczech wykazały znacznie wyższą średnią liczbę krów w stadzie – 23 sztuki. Prawie połowa gospodarstw konwencjonalnych w Polsce posiada 1-2 sztuki bydła, a kolejne 36,1% w granicach 3-9 sztuk. W ponad 2/3 liczba krów mlecznych wynosi 1 lub 2 sztuki, a w 1/4 – 3-9 sztuk. Tylko w 1,2% gospodarstw pogłowie krów przekracza 20 sztuk. W Polsce średnia wielkość stada krów wynosi 3,3 sztuki [8].

Dominującym systemem utrzymania bydła okazał się system alkiejowy. W większości gospodarstw polskich krowy utrzymywane są w oborach uwięziowych [7]. Na 109 badanych gospodarstwach województwa mazowieckiego 90,7% jest wyposażonych w obory uwięziowe, natomiast pozostałe 9,3% – w wolnostanowiskowe. Wśród obór planowanych oraz znajdujących się w budowie występowały tylko obory wolnostanowiskowe [2].

W budynkach inwentarskich zdecydowanie przeważały stanowiska ściółowe płytke. W badaniach Grodzkiego i in. [2] w 109 analizowanych gospodarstwach obory płytke ściółowe stanowiły 89,8%, płytke bezściółowe 8,3%, a obory ściółowe głębokie 1,9%.

Dominującym sposobem pozyskiwania mleka okazał się dój z wykorzystaniem dojarki bańkowej, który praktykowano w ponad 60% gospodarstw ekologicznych. Borkowska i Różycka [1], prowadząc badania w 105 gospodarstwach Zamojszczyzny specjalizujących się w produkcji mleka, stwierdziły sporadycznie występujące dojarki przewodowe (4 przypadki), w zdecydowanej większości gospodarstw (95) mleko pozyskiwano dojkami konwiowymi, a w 6 krowy doiono ręcznie. W innych badaniach krajowych [2] wykazano, że na 109 gospodarstw 43 dysponowały dojkami bańkowymi, 55 przewodowymi a 10 halą udojową.

5. WNIOSKI

1. Średnia liczebność bydła w gospodarstwach ekologicznych w województwie kujawsko-pomorskim wynosiła 15 sztuk, w tym 7 krów mlecznych.
2. Przeważającym systemem utrzymania zwierząt gospodarskich był system alkiejowy, który stwierdzono w prawie 2/3 gospodarstw ekologicznych.
3. Gospodarstwa utrzymujące krowy mleczne produkowały rocznie średnio 26 500 kg mleka, natomiast utrzymujące bydło rzeźne – 3 200 kg żywca wołowego.

LITERATURA

- [1] Borkowska D., Różycka G., 2001. Analiza bazy paszowej i warunków utrzymania krów w gospodarstwach indywidualnych Zamojszczyzny podejmujących specjalizację w produkcji mleka. *Prz. Hod.* 59, 89-98.

- [2] Grodzki H., Nałęcz-Tarwacka T., Słószarz J., Przysucha T., 2002. Zmiany zachodzące w pogłowie bydła, produkcji i jakości mleka w Polsce w ostatnich latach. *Prz. Hod.* 60, 221-231.
- [3] Hamm U., Gronefeld F., 2003. Market situation for organic livestock products in Europe. *Proc. of the 1st SAFO Workshop "Socio-economic aspects of animal health and food safety in organic farming systems"*, Florence, Italy, 35-49.
- [4] Kledal P.R., 2003. Political economy of organic foods. *Proc. of the 1st SAFO Workshop "Socio-economic aspects of animal health and food safety in organic farming systems"*, Florence, Italy, 27-34.
- [5] Mroczek J.R., 2004. Ocena środowiska hodowlanego w gospodarstwie ekologicznym prowadzącym chów bydła mięsnego. *Prz. Hod.* 11, 8-11.
- [6] Przyłucka J. 2004. Alternatywna produkcja zwierzęca i jej wpływ na środowisko. *Prz. Hod.* 2, 19-23.
- [7] Przysucha T., Drożdż A., 2000. Wpływ wyposażenia technicznego obór na jakość mleka. *Wiś Jutra* 7(24), 29-30.
- [8] *Rocznik Statystyczny*, 2003. GUS Warszawa.
- [9] Siebeneicher G.E., 1997. *Podręcznik rolnictwa ekologicznego*. PWN Warszawa, 406-409.

CATTLE MANAGEMENT ON ECOLOGICAL FARMS OF THE KUJAWY AND POMORZE PROVINCE

Summary

The study was based on a questionnaire survey which covered ecological cattle farms in the Kujawy and Pomorze Province. The data collected showed that the average number of cattle herd was 15. The cattle breed structure analysis demonstrated a dominance of Polish Holstein-Frisian cattle kept on 90.3% of the farms. The second most common breed was Polish Red (16.1% of the farms), followed by beef cattle breeds. The confinement system prevailed, found on almost 2/3 of the farms. In most farmyards shallow litter pens were recorded (87.8%), as compared with 12.2 of deep litter pens. On over 32% of the farms cows were milked by hand but the dominant milking technique involved the use of milk-pail milker, found on over 60% of the farms. Dairy farms produced on average of 26 500 litre of milk per year, while fat stock farms produced 3200 kg of live weight.

Key words: cattle, cows, milk, ecological farms